

Şükrî-i Bitlisî Selîm-Nâmesi'nin İsrail Nüshası Üzerine

On The Israel Copy Of Şükrî-i Bitlisî's Selîm-Nâme

Hilal Gülşah Sak

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Konya, Türkiye.
ORCID No: 0000-0001-7128-0669

Sorumlu yazar/Corresponding author:
Hilal Gülşah Sak
Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Konya, Türkiye.
E-posta/E-mail:
hilal98_07@hotmail.com

Başvuru/Submitted: 10.05.2022
Revizyon Talebi/Revision Requested: 19.07.2022
Son Revizyon/Last Revision Received: 25.07.2022
Kabul/Accepted: 20.10.2022
Yayımlanma/publication: 25.10.2022

Atıf/Citation:

Sak, Hilal Gülşah, "Şükrî-i Bitlisî Selîm-Nâmesi'nin İsrail Nüshası Üzerine", *Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 28, (2022),142-166

ÖZ

Yavuz Sultan Selim Han'ın hayatını, seferlerini ve onun döneminde gerçekleşmiş olan mühim olayları anlatan eserlere Selim-nâme denilmektedir. Birçok şair tarafından Selim-nâmeler kaleme alınmıştır. Bunların en önemlilerinden biri de Şükrî-i Bitlisî'nin Selim-nâmesi'dir. Bu eserin yurtiçinde ve yurtdışında pek çok nüshası bulunmaktadır. Çalışmamızda, Eski Anadolu Türkçesinin yanında bol miktarda Doğu Türkçesi özelliklerini de barındıran eserin, İsrail Millî Kütüphanesi'nde bulunan nüshası konu edilmiş ayrıca söz varlığı, nüshanın özellikleri ve bazı diğer nüshalar ile olan farklılıkları ortaya konulmuştur.

Anahtar sözcükler: *Yavuz Sultan Selim Han, Selimname, Şükrî-i Bitlisî, İsrail Millî Kütüphanesi.*

ABSTRACT

The works that describe the life of Yavuz Sultan Selim, his campaigns and the important events that took place during his reign are called Selim-nâme. Selim-nâmes were written by many poets. One of the most important of these is Şükrî-i Bitlisî's Selim-nâme. There are many copies of this work, both at home and abroad. In our study, the copy of the work in the Israel National Library, which has plenty of Eastern Turkish features as well as Old Anatolian Turkish, has been the subject and its vocabulary, features of the copy and its differences with some other copies have been revealed.

Keywords: *Yavuz Sultan Selim Han, Selim-name, Şükrî-i Bitlisî, National Library of Israel.*

Giriş

Osmanlı Dönemi padişahlarının adına yazılmış eserler, bu dönemin tarih literatüründe ayrı bir başlık altında sunulur. Hükümdarların tahta çıkışlarına, savaşlarına, seferlerine ışık tutan bu eserler, Osmanlı tarihçiliğine büyük katkı sağlamaktadır. I. Selim ve II. Selim'in hüküm sürdüğü dönemleri anlatan manzum, mensur veya manzum-mensur eserlere ise Selim-nâme adı verilmektedir. Yavuz Sultan Selim'in saltanatı ile birlikte ortaya çıkmış olan eserlere padişahın ismini verme âdeti, diğer Osmanlı padişahları devirlerinde de kısmen sürdürülmüştür. İshak Çelebi, Sücûdî, Keşfi, Kemal Paşazade, Şükrî-i Bitlisî gibi pek çok isim Selim-nâme türünde eserler kaleme almışlardır. Yavuz Sultan Selim'in hükümdarlığı kısa sürmüş olsa da (M. 1512 – 1520) dönemi boyunca önemli işler başararak, adına birçok eser yazılmasına sebep olmuştur. Bu nedendir ki Yavuz'un torunu II. Selim için yazılmış bir adet Selim-nâme varken¹ diğer Selim-nâmelerin hepsi I. Selim (Yavuz Sultan Selim) için yazılmıştır. Çoğu Türkçe olmakla birlikte Farsça ve Arapça yazılmış olanları da vardır. Türkçe Selim-nâmelere verilebilecek bazı örnekler şöyle sıralanabilir:

Kılıçzâde İshak Çelebi'nin İshak-nâme olarak da bilinen Selim-nâme'si, 1509 yılında II. Bâyezid döneminde İstanbul'da gerçekleşmiş olan deprem ile başlamakta; Sultan Bayezid'in oğullarının birbirleriyle rekabeti ve Bâyezid'in ölümü, Yavuz Sultan Selim'in tahta çıkışı gibi olaylarla devam etmekte; Şehzade Ahmed'in Yavuz Selim'e isyanı ve bunun bastırılması ile de bitmektedir.²

Şîrî mahlaslı bir şair tarihçi tarafından kaleme alınan ve manzum bir Selim-nâme olan Tarih-i Feth-i Mısır, Şîrî tarafından verilen Şâhâne-nâme ismiyle üzerinde durulmuşsa da içeriği itibarıyla klasik bir Selim-nâmedir.³

Eser içinde bulunan kasidenin makta beytinden eserin müellifinin Muhyî isminde bir şahıs olduğu anlaşılan⁴ Selim-nâme'de, Çaldıran Savaşı farklı bir şekilde anlatılmaktadır.

Kanûnî Sultan Süleyman döneminde yaşadığı bilinen Sa'dî b. Abdülmüteâl'in 1511 yılından başlayan Selimnâme'sinde II. Bâyezid'in şehzadeleri arasındaki rekabetle yeniçerilerin İstanbul yağması hakkında orijinal bilgiler verilmektedir. Bazı hususlarda Celâlzâde Mustafa Çelebi ve Kemalpaşazâde'nin eserleriyle örtüşen Selimnâme Kanûnî devrinin ilk yıllarındaki olaylarla sona ermektedir.⁵

Fütûhâtü's-Selîmiyye, Fütühat-ı Selim Han olarak da bilinen Şükrî-i Bitlisî'nin Selim-nâme'sinde, Yavuz Sultan Selim'in Trabzon'da şehzade olması, İran ve Mısır seferleri gibi I. Selim döneminde gerçekleşmiş önemli olayların beraberinde onun vefatı ve cenazesinden sonra Sultan Süleyman'ın tahta geçişi de anlatılmıştır.

I. Şükrî-i Bitlisî'nin Hayatı

Şükrî-i Bitlisî, 15. yüzyılın ikinci yarısında Bitlis'te doğmuş ve ilk eğitimini Gîlân ve Herat'ta almıştır. İstanbul'da Yavuz Sultan Selim'e bizzat kendisi bir kaside sunduktan sonra onun İran ve Mısır seferlerine iştirak etmiştir. Hayatı boyunca müderrislik, müftülük ve kadılık yapmıştır. Bizim üzerinde durduğumuz nüshada yer almayan, daha önce yayımlanan Se-

¹ Kazasker Vusuli Mehmed Çelebi Selimnâmesi

² Ahmet Uğur, "Selimnâme", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, C 36, İstanbul 2009, s. 440.

³ Alaattin Aköz-Orhan Yavuz, *Tarih-i Feth-i Mısır (Şîrî'nin Şâhâne-nâmesi)*, Konya 2019, s. 6.

⁴ Alaattin Aköz-Ahmet Kerim Demireğen, *Muhyî'nin Selim-nâmesi*, Konya 2020, s. 23.

⁵ Uğur, *agm.*, s. 441.

lim-nâme yazmalarının sonunda karşılaştığımız biyografisinde Çağatay Türkçesi, Farsça, Ermenice, Arapça, Kürtçe ve Hintçe bildiği; yüzme, binicilik ve okçuluk gibi sporların yanı sıra müzik ile uğraştığı da belirtilmiştir.⁶ Tahminen 937 (1530-1531) yılında vefat etmiştir.⁷

II. Şükrî-i Bitlisi'nin Selîm-Nâmesi

Mevlânâ Şükrî, Mevlânâ Âşık gibi isimlerle de anılan ve iyi bir şair olan Şükrî-i Bitlisî, Yavuz Sultan Selim Han dönemini konu alan Selimnâme'siyle ün yapmıştır. Şair, H. 927/M. 1521'de tamamladığı anlaşılan eserini, hocası Şehsüvaroğlu Ali Bey'in teşvik etmesiyle kaleme almıştır. *Fütûhâtü's-Selîmiyye* ve *Fütûhât-ı Selim Han* adlarıyla da bilinen eser Şehsüvaroğlu'nun ölümünden sonra onun görevine getirilen Halil oğlu Koçibey tarafından yetersiz bulununca Şükrî, Koçibey'den aldığı bilgilerle eseri H. 930 / M. 1524 yılında yeniden düzenlemiş ve İstanbul'da H. 936/M. 1530 yılında Sadrazam Makbul İbrâhim Paşa vasıtasıyla Kanûnî Sultan Süleyman'a takdim etmiştir.

Selim-nâme adlı eseriyle şair Bitlisî, Kanunî Sultan Süleyman'dan ve İbrahim Paşa'dan devrin hiçbir şairinin görmediği oranda destek görek 20 bin akçe caize ve 20 bin akçelik timarla ödüllendirilmiştir.⁸ Eseri beğendiği anlaşılan Sultan Süleyman, kendi şehzadelik dönemi için bir Süleymannâme yazdığı takdirde kendisinin sancak beyliğiyle taltif edileceğini söylemiş, fakat Şükrî'nin ömrü buna yetmemiştir. Âlî'ye göre Bitlisî bu eserin bazı bölümlerini yazmış, ancak tamamlayamamıştır.⁹

Şükrî'nin, Yavuz Sultan Selim ile İran ve Mısır seferlerine katılması, Diyarbakır'ın fethinde hizmette bulunması, Mercidabık ve Ridaniye savaşlarına iştirak etmesi gibi durumlar ona, padişahın hayatına yakından şahit olma fırsatını vermiştir. Şükrî, kısa bir girişten sonra Kânûnî'ye övgüyle başladığı eserinde Yavuz Selim'in Trabzon valisi iken Gürcistan'a düzenlediği seferini, Erzincan savaşını, Selim'in kardeşleriyle olan taht mücadelelerini, kendisinin de bizzat bulunduğu İran ve Mısır seferi gibi padişahın hayatına dair önemli olayları işlemiştir. O dönemin doğu coğrafyasına ayrıntılı anlatımıyla ışık tutmasının yanı sıra Yavuz Sultan Selim'in yakınında bulunan Bitlisli Şükrî'nin bu eserinin; tarihî malumat açısından oldukça önemli bir kaynak, Azerbaycan ve Çağatay Türkçelerinin birtakım özelliklerini bulundurması açısından da bir dil abidesi olduğu bilinmektedir.

Selimnâme'nin günümüze birçok yazma nüshası ulaşmıştır. Viyana ve Erzurum nüshaları gibi zamanımıza kadar gelmiş bazı yazmaların ilk telifine dayandığı anlaşılmaktadır. Eserin birininin tamamlayıcısı gibi görülen Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndeki nüshaları (Hazine, nr. 1597-1598) minyatürlüdür. Üzerinde çalıştığımız İsrail Millî Kütüphanesi yazmasında da 14 adet minyatür bulunmaktadır.

Selim-nâme'nin, yeni ilaveleriyle birlikte, nüshaları şunlardır: Afyon, Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi, no. 17182 (H. 937/M. 1530-1531); Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi, Mustafa Con. no A 13 (H. 3 Safer 956/M. 3 Mart 1549); Bursa, Eski Basma ve Yazma Eserler Kütüphanesi, Genel Ktp. Bölümü, no. 1212; Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, no. Y. 283 (H. 956/M. 1549-1550), Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi, Seyfettin Zege Bölümü, no. 308; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine no. 1597-1598; Avusturya Millî Kütüphanesi, no. H.O. 32 (H. 927/M. 1521), Berlin Devlet Kütüphanesi, Ms.or.oct. 3219

⁶ Mustafa Argunşah, *Şükrî-i Bitlisî Selim-nâme*, Kayseri 1997, s. 10.

⁷ Abdülkadir Özcan, "Şükrî-yi Bitlisî", *DİA*, C 39, İstanbul 2010, s. 254.

⁸ Güler Doğan Averbek, *Bitlisli Şükrî Divânı*, İstanbul 2020, s. 13.

⁹ Özcan, *agm.*, s. 255.

(H. 928?/M. 1521-1522), British Museum, no. Or. 1039 (H. 972/M. 1564-1565), İsveç, Uppsala Üniversitesi Kütüphanesi, no. 206 (H. 16 Rebiülahir 965/M. 6 Şubat 1558).¹⁰

Çalışmamıza konu olan İsrail Millî Kütüphanesi, no. Yah. Ar. 1116 kayıtlı yazma ise H. 1 Şaban 930/M. 4 Haziran 1524 tarihlidir.

Eseri H. 1029/M. 1620 yılında Çerkezler Kâtibi Yûsuf kısmen nesre çevirip kısmen özetlemiş, H. 1037'de (M. 1627-28) Cevrî İbrâhim Çelebi'nin yeniden yazdığı Selim-nâme'yi ise Mustafa Argunşah yayımlamıştır.¹¹ Berlin Devlet Kütüphanesi, Ms.or.oct 1045'te kayıtlı yazma da Bitlisî'nin nazmettiği Selîm-nâme değil, bunun Çerkezler Kâtibi Yûsuf tarafından nesre çekilen sürümüdür.¹²

Selim-nâme, başta Gelibolulu Mustafa Âlî ve Hoca Sâdeddin Efendi olmak üzere birçok tarihçi tarafından kaynak olarak kullanılmıştır. Çerkezler Kâtibi Yûsuf'un kısmen özetleyerek ve yer yer genişleterek nesre çevirdiği eseri (TSMK, Hazine, nr. 1422), Cevrî İbrâhim Çelebi hatalı bularak birtakım düzeltmelerle tekrar nazma çevirmiştir (Millet Ktp., Ali Emîrî Efendi, Manzum, nr. 1310). Selim-nâme üzerinde önce Alfons Leopold Steidl bir doktora tezi hazırlamış ve eseri Die Wiener Handschrift des Selîmî-nâme adıyla Almanca olarak yayımlamıştır (Viyana 1938). Ahmet Uğur, Mustafa Çuhadar ve Ahmet Gül tarafından birlikte hazırlanan çalışma ise (İstanbul 1995) ihtiva ettiği bazı hatalar yüzünden rağbet görmemiştir. Mustafa Argunşah'ın yüksek lisans tezinde ise (Kayseri 1995) daha ziyade eserin dil özellikleri üzerinde durulmuş ve Selimnâme'nin üç yazma nüshasından tenkitli neşri yapılmıştır (Kayseri 1997)¹³

Çalışmamızda Mustafa Argunşah'ın üç nüshayı karşılaştırarak yaptığı neşir¹⁴ ile İsrail Millî Kütüphanesi nüshasının mukayesesi yapılarak, yazmanın dil özellikleri, söz varlığı ve Argunşah yayınında bulunmayan ancak İsrail nüshasında yer alan beyitler ortaya konulacaktır.

III. İsrail Millî Kütüphanesi Nüshası

Çalışmamıza konu olan Şükrî-i Bitlisî'nin kaleme almış olduğu Selîm-nâme nüshası, İsrail Millî Kütüphanesi, no. Yah. Ar. 1116'da kayıtlı bulunmaktadır. Nüshanın ketebe kaydına göre istinsahı H. 930 / M. 1524 senesi Şaban ayının ilk gününde (4 Haziran) tamamlanmıştır. Şehsüvaroğlu Ali Bey teşvikiyle yazılan Selîm-nâme'nin ilk hâlinin, Halil oğlu Koçi Bey tarafından eksik bulunup beğenilmemesi sebebiyle tekrar yazıldığı bilinmektedir. Yukarıda verilen kayda göre üzerinde çalıştığımız yazma, ikinci versiyonun en erken nüshasıdır. İlk versiyon ile ikincisi arasındaki en göze çarpan değişiklik, ilkinde olan sebab-i te'lif bölümü ve sonunda yazarın kendisinden bahsettiği kısmın ikinci versiyonda olmamasıdır.¹⁵ İncelediğimiz nüshanın sebab-i te'lif bölümü bulunsa da, Şehsüvaroğlu Ali Bey'in yazara bir Selim-nâme yazmasını öğütlediği ve Ali Bey'in katlinden sonra Şükrî-i Bitlisî'nin Koçi Bey ile gerçekleştirdiği konuşma kısmını anlatan bu bölümde, Argunşah'ın incelediği nüshalara göre eksik ve fazla beyitler olduğu gibi bu beyitlerin sıralanmasında da karışıklıklar vardır.

¹⁰ Doğan Averbek, *age.*, s. 27.

¹¹ Uğur, *agm.*, s.440.

¹² Doğan Averbek, *age.*, s. 27.

¹³ Özcan, *agm.*, s. 255.

¹⁴ Topkapı Sarayı, Müze Kütüphanesi; The British Museum; Erzurum, Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi nüshaları.

¹⁵ Doğan Averbek, *age.*, s. 25.

İsrail Millî Kütüphanesi yazmasının dikkat çeken özelliklerinden birisi; savaş, divan toplantısı, geçit törenleri gibi çeşitli tarihî sahneleri tasvir eden 14 minyatür içermesidir. Eser redadedeli (çobanlı) olup yazı türü ta'lik'tir. Yazmanın 1b-2a sayfaları çiçekli bezemelerle süslenmiştir ve bu iki sayfanın her birinde 5 dize bulunmaktadır.

1b ve 2a sayfalarında süslü çerçeveler içinde yazılmış dört adet yazı mevcuttur. 1b'de bulunan ilk çerçevede; “*Selîmnâme’i Şükrî çü nazm kıldı tamâm*”, 1b’de beyitlerin altında yer alan ikinci çerçevede; “*Bu nazm-ı hâs ile Şeh-nâme çok cidâl itti*”, 2a’da bulunan üçüncü çerçevede; “*Beyân-ı vâkı’ısın diñleyen suhen-verler*”, 2a’nın altında yer alan dördüncü çerçevede ise; “*Bunu hakikat-ı hâl anı imtişâl itti*” yazıları yer almaktadır. Diğer sayfaların çift çizgiden oluşmuş çerçeveleri vardır. Başından sonuna kadar manzum olan eserin 9b’den 11b’nin üçüncü beytine kadar olan kısım aruzun *mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün*, geri kalan beyitleri ise *fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün* kalıbı ile yazılmıştır. 267 varaktan oluşan bu nüshada toplam 5771 beyit bulunmaktadır. Yazarın bölümlere ayırdığı eserde başlıklar Farsçadır. Hâtîme sayfasının son kısmında (269a) “ketebe fî gur-re-i Şa’bânî’l-mu’azzâm li-sene semânîn ve tis’ami’e (1 Şaban 930/ 4 Haziran 1524)” tarih kaydı vardır.

IV. Dil ve İmla Açısından Selim-Nâme

Edebî açıdan kaydadeğer bir üstünlük göstermeyen eser, söz varlığı bakımından da zengin sayılmaz. Şükrî-i Bitlisî tarafından kaleme alınan Selîm-nâme’nin İsrail nüshasının imla bakımından belki de en dikkat çeken özelliği, eserin adı olan “Selîm-nâme’nin” “sin”i de dâhil bazı “sin” harflerinin altına -diğer ta’lik hatla yazılan eserlerde görüldüğü gibi- konulan üç noktadır.

“-geç” zarf fiil eki ve “-gil” pekiştirme eklerinin genellikle ünlü uyumu dışında yazıldığı görülmektedir:

Luţfuñı sedd it günāhum seyline
Bakmagil emmāre nefşüñ meyline 4b/11

Pîrlıkde süst olur tedbîr ü rāy
Er yigit **bolgeç** olur müşkil-güşāy 48a/6

Nāmelerde böyle yazgil iy debîr
İstimālet vir kim olsun şîr-gîr 73b/8

Nāmeler vargeç mer ol şehzādeye
Hileden gāfil şeh-i āzādeye 74a/1

Kışsa rāvīden egerçi hūb iriür
Gerçek **olgeç** ol dahı mergüb iriür 82b/2

Sedalılaştıracak bir sebep olmadığı halde birinci çokluk şahıs eki “k”nın “g” sesi olarak kullanıldığı görülmüştür:

*Bî-tekellüf geldüğün biz **dañladuğ**
Sür'atinden anca ma'nî **añladuğ** 74b/7*

Görülen geçmiş zaman ekini kullanırken bazen kelime sonu “-t” leri “-d” yapılmış ve ikisi tek harf (dâl) ile yazılmıştır:

*Dey demidin **giddi** (دیدی) gülden reng ü bû
Kalmadı bülbülde hergiz güft ü gû 45a/11*

*Pîrlerde süst olur tedbîr ü 'aql
Böyle irşâd **iddi** (یدی) bizge pîr-i 'aql 59b/2*

*Çün alaylar böyle itmâm oldı fâş
Bî-muḥâbâ çarḥaçı **iddi** (یدی) savâş 185b/7*

Eserde ç>ş değişmesine rastlanmaktadır:

*Aştı kış kalbinde dağlardan Selîm
Çok şular **geşti** ne şu deryâ-yı bîm 46a/11*

***Aştı** devletden müfettaḥ bâblar
Karşu geldi hâcib ü bevvâblar 56b/4*

V. Bugün Kullanımdan Düşmüş Olan Kelimeler

Eski Türkiye Türkçesi, Eski Osmanlıca gibi isimlerle de kullanılan Eski Anadolu Türkçesi, Oğuz-Türkmen lehçesi temelinde 13-15. yüzyılları arasında Anadolu'da oluşmuştur. Eserin Eski Anadolu Türkçesinin yanı sıra Doğu Türkçesi özelliklerini barındırdığı da göze çarpmaktadır. Doğu (Çağatay) Türkçesi, 15. yüzyıldan 20. yüzyılın başlarına kadar Orta Asya'daki Doğu Türkleri tarafından ortak yazı dili olarak kullanılmıştır. Çağatay Türkçesi etkisi görülen kelimelerin ve günümüzde dahi Anadolu ağızlarında ara sıra rastladığımız kelime ve yapı bilgisi öğelerinin metindeki yerleri, anlamlarıyla birlikte şu şekilde gösterilebilir:

ağrıq: ağrılı, ağrıyan, hasta, hastalıklı
Kimi **ağrıqdur** bunuñ kimi nüzûl
Yiryüzine yek-ser itmişdür şümûl 116b/9

aşşı: yarar, kazanç, fayda
Çarḥ işi çün 'âkıbet âzar imiş
Şâhlığdan pes ne **aşşı** devr imiş 57a/11

aş-: açmak

Aştı devletden müfettaḥ bāblar
Karşu geldi hācib ü bevvāblar 56b/4

ayruk: başka, ayrı

Sürdi ardınca mübāriz yitmedi
Turdı **ayruk** ḥibret ehli gitmedi 103b/8

bellüsiz: belirsiz

Geldi daḡuñ şaḡ yanından 'ayān
Bellüsiz oldu zemīn ü āsumān 110b/4

bigi: gibi

Rūma ḥod küffār düşmendür bu gün
Bu meşel gün **bigi** rüşendür bu gün 48b/2

birle: birlikte, ile

Ḳāyim anuñla 'adem **birle** vücūd
Bāhir-i 'aql oldur u feyyāz-ı cūd 2b/2

biserek: damızlık erkek deve

Biserekler tāzi atlar genc ü māl
Māl yağmacıdan oldu pāy-māl 22b/3

bus-: pusmak, gizlenmek

Kendü **busdı** bir kemīn-gehde ḥamūş
Şubḡa dek bīdār ḡaldı çeşm ü ḡuş 103b/10

çalka-: çalkalamak

Düşdi Gürcistān'a vehm ü velvele
Çalkadı ol merzübümü zelzele 17b/7

çarḡaçı: Yürüyüş hâlindeki ordunun önünden giden en seçkin ileri kuvvet, öncü asker

Çün alaylar böyle itmām oldu fāş
Bī-muḡābā **çarḡaçı** iddi savāş 185b/7

çetük: kedi

Bir **çetük**den daḡı kim itti 'ayān
Şāh İsmā'īl ol şīr-i jeyān 190a/6

dağug: perişan, dağınık
 Hüşe-i pervîni cev cev kim bilür
 Yâ benât'ün-na'sı **dağug** kim kıılır 3a/11

danişuk: anlaşma, sözleşme
 Karaköpriden geçüp ol ehl-i did
Danişuk itti sipâh-ilen sa'id 180a/10

dañla-, tañla-: şaşırmaq, garip bulmaq
 Cür'etin kim olsa Şāhuñ öñledi
 Añlayan tedbîr-i re'yin **dañladı** 19a/2

Sizden ıhlâş u maḥabbet añladuğ
 Himmet ü şıdık u şafāñı **tañladı**ğ 30a/11

dapu, tapu: büyüklerin huzuru, nezd
 Şerî'at muḳtezāsınca yürür aḥkām ile dāduñ
Dapungdur ka'be-i ḥacet қаpuñdur çeşme-i Zemzem 10a/6

Şāh redd iddi sebepsiz bendesin
Ṭapusından sürdi men efgendesin 29b/7

daşra: dışarı
 Gel piyāle **daşra** isterler didi
 Bir kelāmuñ diñlesün begler didi 71a/10

dirlik: maaş, gelir
Dirliğin arturdi bu cem'üñ tamām
 Cüd u luṭfın gördük ol merdüñ müdām 53a/7

divşür-: derlemek, toplamak, bir araya getirmek
 İndi per **divşür**di oqlardan 'uḳāb
 Lāşe üzre çıkdı çerkesle gurāb 78a/4

dönderişme: karşılıklı mücadele
Dönderişme at u erden aldı zür
 Kan mübāḥ oldı vü ağızın açdı gür 122a/1

döy-: sabretmek, dayanmak, tahammül etmek

Ger **döyersiz** ahra āh eyleñ meni
Yoksa bundan rü-be-rāh eyleñ meni

egerçi: olsa da, ise de
ıřsa rāvīden **egerçi** hūb irür
Gerçek olgeç ol dađı mergūb irür 82b/2

egin: sırt, beden
'Avrat u er nevhāsından çarđı-ı dūn
Giydi **egnine** libās-ı nīl-gūn 268a/4

esle-: dinlemek
Bunca kim āh u salāñın bisledi
Her birūñ hūkmini biř kez **esledi** 14a/11

eyt-: söylemek, demek
Eydelüm ki'y husrev-i rüy-ı zemīn
Sebze-zāruñ yirin aldı yāsemīn 48b/5

geř-: geçmek
Aştı ış albinde dağlardan Selīm
Çok şular **geşti** ne řu deryā-yı bīm 46a/11

göncük: cep
Göncügi babacıa bağlardı pir
Abalı birle azı eylerdi bir 242b/4

gönder: kargı, mızrak
Geldi dūřmen rü-be-rū oldı ere
Er ere yüz řuttı **gönder** göndere 167a/8

ılgā-: dört nala kořmak
ılgadı sür'atle Erzincān'a řāh
Girdi Erzincān'a řāh-ı kīne-hvāh 20b/1

ılgar: hücum, akın
Çün sınır şondı ki bir köydür be-nām
Onda **ılgar** āletin düzdi tamām 21a/11

igit: yiđit
Onlaruñ sađındaki bī-ced süvār

Hep ğayib **igitleri** der āşikār 116a/2

ilen: ile

Harbe vü şemsîr **ilendür** işleri
Katlı iderler dîn için ser-keşleri 114a/3

ilt-: iletmek

Kulları biz kayd u bend ile revân
İltelüm dergâha iy Şâh-ı cihân 162b/7

ilçi: elçi

Göçdi andan kondı Sökmen köye şâh
Gürciden bir **ilçi** geldi nîk-ıvâh 101a/8

is: sahip

Hüş u 'aqlından geçen peygâr ider
Bunda 'aql **issi** kaçan inkâr ider 117b/11

içre: içinde

Sîreti halk **içre** olmuşdur melûm
Sûretinden nefret eyler dîv-i şüm 44a/5

kaķı-: öfkelenmek, kızmak

Diñlegeç bu kışsa'ı Sulţân Selîm
Kaķıdı kopdı yirinden Ğan Selîm 16a/5

ķancarı: nereye, ne tarafa

ķanı İslâmuñ ümîdi Ğan Selîm
ķancarı 'azm eyledi Sulţân Selîm 259b/5

ķankı: hangi

Ol hüner-verden hünerler oldı fâş
ķankı bir şehzâdeden gördük savaş 53b/4

ķansı: hangi

Kim girer od baħrine idrâk-ile
ķansı ħâkî baħş ider eflâk-ile 117b/6

ķarangu, ķaranķu: karanlık

Hem **ķarangu** Köpri oldı bir ķonak

Kayseri şehrinde görüldü yarak 93b/6

Bir **karanķu** toz koptı nā-gehān
Ser-be-ser tārīk ü teng oldu cihān 111b/8

karavul: gözcü, nöbetçi
Sancağından çıktı ve sürdü çü bād
Bir **karavul** gibi oldu ol cuvād 33b/6

karġu: büyük ve uzun mızrak
Karġu gönder çekdi ef'ī teg zebān
Çıkdı düşmen teg kemīnlerden kemān 78a/3

kendüzi: kendisi
Şāh-ı şarkuñ diñlegeç bunlar sözin
Hep bu menzilde unuttı **kendüzin** 172a/11

korcu: muhafız
Hāşşa **korcusın** bir eksüksiz tamām
İtti bu bī-ħad sipāha inzimām 179a/1

kuç-: kucaklamak, sarmak
Ġayret için **kuçsa** er bilin kemer
Bī-ħamiyyet olmasa 'ālemde er 27b/8

kuşgun: Eşeġin, atın semerine bağlanan ip, eyer kayışı
Kuşgunın kes bindüġi atuñ nihān
Leşkeri güldür aña iy bī-zebān 138b/5

küvük: saman
Harbeler **küvükler** üzre çıktı fāş
Yay u kalkanlar aşıldı kaş kaş 242a/3

min-: binmek
Aldılar Türküñ elinden ebreşi
Şordılar kanı buña **minen** kişi 69b/8

nöker: kul, köle
On iki biñ boy **nöker** gönderdi Şāh
Uşbu menzilde tamām olur sipāh 20b/7

od: ateş

Yakdı ğayret **odı** ol şehzāde'i
Hışm-nāk itti yıl-i āzāde'i 38b/4

olca: öyle

Bundan öñdin **olca** itmişdüm murād
Anı ma'lūm iddüñizdi bī-'inād 36b/1

öñdin: önce

Bundan **öñdin** olca itmişdüm murād
Anı ma'lūm iddüñizdi bī-'inād 36b/1

özge: başka

Kendüden ğayrı daħı mevcüd yok
Andan **özge** maqşad u maqşūd yok 2b/10

perlen-: kanatlanmak

Gökden oq yağdı vü yirden çıkdı er
Seper oqdan **perlenüp** uştı siper 229a/9

sançıl-: batmak, saplanmak

Oturaqlar üzre gönderler müdām
Sançılup tırdı mehābetlen tamām 242a/2

sep-: serpmek

Şāh fermānı-la çok ferrāş añā
Vardı **sepdi** řu yirine yaş añā 134b/5

sın-: kırılmak

Didi **sındı** Çerkes urdı böyle lāf
Müjdecı geldüm velı çıkdı hılāf 44a/11

sınguy: sınıgın, yenik, yenilmiş

Sınguy ardınca vardı Hān Selīm
Kātle fermān eyledi Sultān Selīm 126b/8

söglün: kebab

Otlağı vü odunı bol kışladur
Avı vāfir günde **söglün** řiřledür 136b/6

şunu-: dokunmak, el uzatmak
Şunusa bir yurdı dağı serverüñ
 Karataya vardı esbâbı erüñ 143b/5

süyibaşı: sübaşı, zabıt, kumandan
 Kesdi başın **süyibaşınıñ** revân
 Vâkıf ol bu kışşadan şâh-ı cihân 60b/5

süñi: süngü
 Geldi at oynattı çok tâzî süvâr
 Hem **süñi** ehli ve hem hañçer-güzâr 222b/1

tamğa: damga, nişan
 Gördiler altında bir ra'nâ bedev
 Korğuduñ **tamğası**la esbâb-ı nev 69b/7

tarğa: Çamur, kum, toprak vb. şeyler taşımaya yarayan, iki kişinin taşıdığı dört kollu tahta araç

Tarğalardan pâre pâre düşdi küh
 'Äleme odlar bırağdı ol gürüh 113a/6

tarğak it-: ayırmak, dağıtmak, patlamak
 Turdı **tarğak itti** top ilen tüfeng
 Heybet aldı ka'r-ı deryâda neheng 242b/5

turğur-: (duvar v.b) yapmak, bir şey dikmek
 Lâ-tekellüf koydı meydâna kadem
 Bayrağın **turğurdu** kaldırdı 'alem 251a/10

tutuğ: gelin duvağı
 Gül **tutuğdın** çığdı gösterdi yüzün
 Nergis aştı uyğudan şehlâ gözin 19b/1

ufat-: kırmak, parçalanmak
 Bir neberd itti Kızılbaş-ı şakî
 Kim **ufatdı** gökde sancağ sancağı 124b/5

ulağ: haberci
 Her taraf gönderdi hüküm-ile **ulağ**
 Ol erenler şâhınıñ fikrine bağ 40a/1

ur-: vurmak, söylemek

Didi sındı Çerkes **ur**dı böyle lāf
Müjdeci geldüm velī çıktı hılāf 44a/11

ušta: işte

Anı daħı Bursa şehrinde sipihr
Defn iddi **ušta** çehr ü ušta mihr 80b/1

ülüş: pay, hisse

Yatsu geşti belki dünden bir **ülüş**
Daħı germ-ā-germ iken қatl ü küşüş 230a/1

ür-, ürü-: havlamak

İt **ürür** yurdunda daħı var tütün
Dün göçüpdür söylediler yā bu gün 103b/7

üsne: üstüne, üzerine

Kendü Sultān **üsne** dirdi bunları
Koydı sağ u şola bākī 'askeri 205a/10

üz-: kesmek

Daħı germ-a-germ iken ceng ü neberd
Yuların **üzmiş** kaçup geldi çü gerd 44a/7

üzre: üzerine, üzerinde

Taht-ı şāhī **üzre** ol 'ālī-cenāb
Şāh-ı 'adil-dil ferīd-i kām-yāb 54a/5

virbi-: göndermek

Daħı gün-ā-gün metā'-ı sīm ü zer
Virbidi der-gāha şāh-ı nām-ver 18b/7

yalguz: yalnız

Çarħa halkın gördi **yalguz** bī-vaқār
Deşt ara ahū ider güyā-şikār 126b/1

yaman: kötü

Böyle şāhı nā-tüvān iddüñ felek
Nā-tüvān ol kim **yaman** iddüñ felek 72a/10

yamçı: kalın yün dokumadan yağmurluk
Yamçı Bilin kıondı andan t̄ac-dār
 Göçdi andan dağı ol çabük-süvār 129b/8

yapun-: örtünmek
 İndi atından Dilāver Paşa t̄iz
 Kalkanın **yapundı** vardı ş̄ir-ħ̄iz 229b/7

yaraq: hazırlık
 Hem Qaranġu Köpri oldı bir qonaq
 Qayseri şehrinde görildi **yaraq** 93b/6

yasa-: düzenlemek
 'Ālemi mevcūd iden perver-digār
Yasayan şun' ile çarħ-ı zer-nigār 2b/1

yağılık: düşmanlık
 Sür'atinden t̄ağılık vehm iddiler
 Cür'etinden **yağılık** fehm iddiler 33a/7

yaşıl: yeşil
 Boz **yaşıl** ördekle envā'ı t̄uyūr
 Çeşmesinde bazdan fāriğ uyur 31b/2

yıraq: irak, uzak
 Söyledi aña Yular Qasdı vez̄ir
 K'iy **yıraq** bakmaz ferāsetsüz em̄ir 24a/3

yit-: erişmek
 Dimetoka nām şehre **yit**medin
 Onda bir s̄ā'at sükūnet itmedin 57b/11

yitgür-: yetiştirmek
 Uşbu eşnālarda ol şāh-ı bülend
 Muştafa Pāşaya **yitgür**di güzend 63b/3

yümlü: uğurlu, yümlü
 İtti üç biñ **yümlü**ye baş onları
 Bunlara gösterdi yoldaş onları 178a/9

yümünsiz: uğursuz, yümnsüz
 Bir **yümünsiz** bî-sa'âdetdür Yular
 Ağladur bir gün seni gerçi güler 44a/1

yüriş: yürüyüş, hareket
 K'ol hîşâr üzre olan begler tamām
 Ben varınca **yüriş** itsünler müdām 141a/5

V.1. Doğu (Çağatay) Türkçesi İzleri

bol-: olmak

Batı Türkçesinde düşen veya "v-" olan Eski Türkçe ve Eski Uygurcadaki "b-" sesi, Doğu Türkçesinde korunmuştur. E.T *bol-* > B.T *ol-* , E.T *bar-* > B.T *var-* , E.T *ber-* > B.T *ver-*.

Devletüñ hırşîd bolsun nūr-pāş
Der-gehüñ hākine yüz sürsün kuyaş 262b/3

çın: doğru
Şāhlar dervîşi kani iy felek
Neyledüñ çın söyle anı iy felek 72b/2

dap-: bulmak
Başlayalum sözni Bismi'llah-ile
Kim şeref dapar söz İsmillāh-ile 1b/1-2

demidin: deminden, az önce
 dem (Fars. isim) + i (3.T.Ş.İ.E)¹⁶ + din (A.H.E)¹⁷ : Zamir n'sinin bulunmaması ve ayrılma hâli ekinin +din olması Doğu Türkçesinin etkisini göstermektedir.
Dey demidin giddi gülden reng ü bû
Kalmadı bülbülden hergiz güft ü gû 45a/11

imes: değil
Erde himmet olğaç u cür'et behem
Şarkdan tā ğarb imesdür bir kadem 248b/9

ķav-: kovmak, sürmek
ķavdı kırdı sürh-ser cem'in Selīm
Bî-'aded baş kesdi ol bî-ħavf u bīm 22a/4

¹⁶ 3.T.Ş.İ.E: 3. Teklik Şahıs İyelik Eki

¹⁷ A.H.E: Ayrılma Hâli Eki

kiltür-: getirmek

Şāh çün gördi anuñ da'vāsını

Cūşa **kiltürdi** kerem deryāsını 102b/9

kuyaş: güneş

Devletüñ hurşid bolsun nūr-pāş

Der-gehüñ hākine yüz sürsün **kuyaş** 262b/3

men: (Birinci Teklik Şahıs Zamiri) ben

Ger döyersiz qahra şāh eyleñ **meni**

Yoksa bundan rû-be-rāh eyleñ **meni** 56a/4

sekkiz: sekiz

Sayılarda ikizleşme Çağatay Türkçesi etkisidir.

Ṭuttı **sekkiz** gün bu menzilde sükün

Tūşe tebdîrini gördi zû-fünün 96a/2

teg: gibi

Ni senüñ **teg** geldi bir şāhib-serîr

Ni hod İbrāhîm Paşa **teg** vezîr 262a/10

tiğür-: değdirmek

Bir kızıl şaru 'alem de çıkdı fāş

Yile uydı göklere **tiğürdi** baş 113b/4

yasavul: muhafız

İnmedi atdan ne bu leşker ne ol

Hem qaravul gezdi vü hem **yasavul** 39b/6

yiddi: yedi

Sayılarda ikizleşme Çağatay Türkçesi etkisidir.

Ger buña tevfiq bolsa rehnümün

Yiddi iklîmi ide zār u zebün 19a/5

VI. Bugün Kullanımdan Düşmüş Şekil Bilgisi Örnekleri

Oğuz lehçesinin ilk yazı dili olma özelliğini taşıyan Eski Anadolu Türkçesi'nde karşılaşılan bildirme eki, kip, şahıs, hâl, sıfat ve zarf fiil eklerinin yanısıra görevinin yanında belirtildiği

üzere Doğu Türkçesine ait olan ekler, metinde tespit edildikleri yerleriyle birlikte şu şekilde gösterilmiştir:

-IsAr: Gelecek Zaman Eki

Tiğ u cür'et bunda olmuşdur tamām

Olı**sar** 'ālem bunuñ hükmine rām 46b/10

Leşkeri bī-ḥad velī kāfir ḳamu

Ḳılıcının gid**iser** āḫır ḳamu 84b/1

-Up: Öğrenilen Geçmiş Zaman Görevinde Zarf-Fiil Eki

Hāşa ol Bū Bekr-i Şiddiḳa benām

Kim vir**üpdür** ehl-i İslāma niḫām 7a/11

Āl-i 'Osmānuñ şükūhı āşikār

Dīn-i islāmı t**utupdur** üstüvār 37a/6

Didi Şāha 'ömrüñ olsun ber-devām

Kāināta sen vir**üpdürsin** niḫām 163b/10

-melü: Gereklilik Eki

Nazm-ı 'ālem iḳtizāsın görmelü

Nazm-ı 'ālem-çün revān cān vir**melü** 70b/9

+durur: Pekiştirme Eki

Şāni'-i rūḫ-ı izāfī ol-**durur**

Keyfiyet yok anda kāfī ol-**durur** 2b/4

Ad-ıla özi velī deryā-**durur**

Ol perīşān bī-ser ü bī-pā-**durur** 31b/11

-durur: İhtimal Kuvvetlendirme Eki

Mü'minüñ ḳatlin mübāḫ itmiş-**durur**

Ol ḫarafdan merḫamet gitmiş-**durur** 84a/2

-mAdIn: Zarf-Fiil Eki

Yürüyelüm taḫt-ı İstanbula tiz

Ḳoy**madın** āşüb-ı rüz-ı rüste-ḫiz 40a/10

Göçelüm biz göç**medin** ol pür-sitiz
Yoksa ol göçdükde kıpar rüste-**hız** 34a/7

-icek: Zarf-Fiil Eki

Āl-i 'Osmān ğayreti sizlerdedür
Geç**icek** sizlerden ol bizlerdedür 36b/4

-geç: Zarf-Fiil Eki (Doğu Türkçesi)

Pirlikde süst olur tedbır ü rāy
Er yigit bol**geç** olur müşkil-güşāy 48a/6

Diñle**geç** bu kışşa'ı ol zū-fünūn
Mest-i la'l-i tāb-ilen oldı cünūn 60b/7

-n: Birinci Teklik Şahıs Eki

Men menüm-çün taht-ıla tāc istemen
Salṭanat evcinde mi'rāc istemen 38a/3

Ol gürūha men bu leşkerle 'ayān
Varaman iy server-i mülk-i cihān 178b/6

+din: Ayrılma Hali Eki (Doğu Türkçesi)

Bundan öñ**din** olca itmişdüm murād
Anı ma'lūm iddüñüzdi bī-'inād 36b/1

Dey demid**in** geydi gülden reng ü bū
Kalmadı bülbülde hergiz güft ü gū 45a/11

+nI: Yükleme Hali Eki (Doğu Türkçesi)

Başlayalum söz**ni** bismillāh ile
Kim şeref dapar söz ismu'llāh ile 1b/1-2

Uşbudur ef'al ü aqvālüm 'ayān
Gizlemen ṭavrum**nı** vü itmen nihān 56a/2

+gA: Yönelme Hali Eki

Ni 'adem ṭarīdür aña ni zamān
Ni maḥal sābitdür **anğa** ni mekān 3a/2

Pirlerde süst olur tedbır-i 'aql

Böyle irşād iddi bizge pīr-i 'aql 59b/2

-GII: Pekiştirme Eki

Paşalar didiler iy şāh-ı cihān

Tā cihān vardur sen olğıl cāvidān 38a/7

Luţfuñı sedd it günāhum seyline

Bakmagil emmāre nefsuñ meyline 4b/11

VII. Nūshaya Özgü Beyitler

Mustafa Argunşah'ın yayınlamış olduğu yayında olmayıp da İsrail Millî Kütüphanesi nüshasında bulunan beyitler şöyledir:

Çün 'Alī bin Şehsüvār oldı katil

Gitdi rāvī kışşa kaldı bī-delīl

Kaldı ol eczā sekam ü nā-tamām

Men bu ma'nīden melūl oldum müdām

Söyledüm nesnem tamām olmağ gerek

Gün gibi 'ālemde ām olmağ gerek

13a/ 9,10,11

Tā taleb vādisine koydum kadem

Şāhuñ aḫvālını şordum dem-be-dem

Diñledüm maḫremlerinden kışşa'ı

Şāh eṭvārından aldum ḫişşe'i

Her muḫarrib bendesinden bir kelām

Aldum itdüm işbu destānı tamām

Tā ḫadīd irdi tevātür ḫaddine

Beñzedi sözüm Sikender seddine

Girdi miftāḫ-ı ma'ānī ilgüme

Ma'rifet bābı açıldı bilgüme

13b/1,2,3,4,5

Ehl-i islâma hevādâr olduĝın
Muştafâ aşhâbına yâr olduĝın
13b/11

Uş menüm oĝlum Süleymân bendesi
Pâdişâhuñ bende-i efgendesi
23a/9

Benden iy erkân-ı devlet vehm idüñ
Neysel maşşudum kemâhî fehm idüñ
85a/6

Çün bu bî-pâyân sipâhı gördi Şâh
Şâh gönünden ‘alemler çekdi âh

Çaldı sergerdân u hayrân ol hizebr
Kim inermiş yire gökden tîre ebr

Rûmiye baĝdı hiçâleden hacil
Şordı kimdür bunlar ol efsürde dil
115b/4,5,6

Çırmızı bayraklı bî-pâyân süvâr
Kim tırur sâ’atden anuñ âşikâr

Onlara ispâhî oĝlanı ta’ab?
Söylenür iy haydarî ‘âlî neseb

Onlaruñ saĝındaki bî-ğad sipâh
‘Ülfeçi cem’îdür iy haşmetlü şâh
115b/9,10,11

Ağ kıvıllı bayraklı onlardur ‘ayân
Vâfıq ol iy mehdî-i şâhib zamân

Onlaruñ saĝındaki bî-ğad süvâr
Hep ĝarîb igitleridür âşikâr

Ol yaşıl bayraklı iy dârâ-yı şark
Onlaruñdur kendüler pülâda ĝark

Girü şolından tıranlar iy ferîd
Şaru bayraqlu mürîd oğlı mürîd

Hep silah-dâr u bahâdurdur bu cem'
İşbular pervânelerdür kendü şem'

Onlaruñ solındaki iy tâc-dâr
'Ülfecilerdür kamu hañcer kenâr

Onlaruñ şolındaki keşret-benâm
Hep ğarîb igitleridür bi't-tamâm

Bunlaruñ yaprađı ser-tâ-ser yaşıł
Onlaruñ yapraqları ađ u kızıl
116a/1,2,3,4,5,6,7,8

İşbu imân-ile dârâ-yı cihân
İndi şahrâya zehî bebr-i yaban

Düzdi şahrâ içre cenk için esâs
Girdi meydâna hizebr-i bî-hirâs
116b/10,11
Ol şufûfa itti çavuşlar yasağ
Gördiler cenk ü neberd için yarađ
117a/1

Çün bular cellâda teslîm itti cân
Kağı' asker kanı emr oldu revân
163b/6

Geldi düşmen rû-be-rû oldu ere
Er ere yüz tuttu gönder göndere
167a/8

Pâdişahuñ düşmeninüñ başı deyr
Böyle h'âr olsun hemîşe cild ü deyr
169b/3

'Avret-vâr cümle çekdi tîr ü tîğ

Āteş efşān oldı ol ğurrende mīg

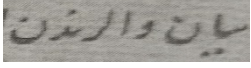
Yapdı ol şahrāda cem'i bī-şümār

Ādemīden bir hişārı üstüvār

254a/1,2

Hep fedāi girdiler meydāna teng

Cānlara ƙaşd itti peykān u ħadeng

Hep oƙ u yay

Ƙopdı āşüb u figān u hūy u hāy

Cem' olup müfsid alaym baĝladı

Yiri yirinden yayan ayrılmadı

Bir siyāset ƙopdı vü bir ğir u dār

K'aĝladı insāna gerdün zār zār

Küşteden maƣtelde tırdı püşteler

Ʀıttı bir şahrāyı yekser küşteler

254b/1,2,3,4,5

İki cānıbden siyāset urdı lāf

Gevde düşdi ƙana ğarƣ oldı maşāf

255a/1

Ni senüñ teg geldi bir şāhib-serir

Ni ħod İbrāhım Pāşā teg [bir] vezir

Pādişeh kāmil veziri nüktedān

Ol Süleymān u bu āşafdur hemān

262a/10-11

Sonuç

Yavuz Sultan Selim Han döneminin sosyal ve siyasi olaylarını anlatan eserlere Selim-nâme denilmektedir. Bu konuda eser ortaya koymuş pek çok şair bulunmaktadır. Bunlardan biri de Şükrî-i Bitlisî'dir. Çalışmamızda, Şükrî-i Bitlisî'nin kaleme almış olduğu Selim-nâme'nin, İsrail Millî Kütüphanesi'nde bulunan no. Yah. Ar. 1116 kayıtlı yazması incelenmiştir. Mustafa Argunşah'ın üç nüshayı karşılaştırdığı yayımı ile kıyaslanarak eserin dil özellikleri, söz varlığı ve Argunşah'ın neşrinde bulunmayan fakat İsrail nüshasında mevcut olan beyitler tespit edilerek ortaya konulmuştur. Mustafa Argunşah'ın yayımı ile bizim çalışmamız arasındaki en büyük farkı da bu beyitler oluşturmaktadır.

İncelenen eserde, Eski Anadolu Türkçesinin yanında Doğu (Çağatay) Türkçesinin özellikleri de göze çarpmaktadır. Selim-nâme'de, *bol-* kelimesinin "b-" sesi ile, *demidin* (*deminden*) sözcüğünün Zamir n'siz ve ayrılma hâli ekinin "+din" olarak kullanılması, zarf fiil ekinin "-geç" ve yükleme hâli ekinin "+nI" şeklinde bulunması buna örnek gösterilebilir. Çağatay Türkçesine ait "*çın* (*doğru*), *dap-* (*bulmak*), *imes* (*değil*), *kiltür-* (*getirmek*), *yasavul* (*muhafız*), *kuyaş* (*güneş*)" kelimelerine rastlanmaktadır. *toğuz* (*dokuz*), *tigür-* (*değdirmek*), *turgur-* (*ayakta tutmak*) kelimelerinde olduğu gibi "t-" nin "d-" olmaması, Çağatayca etkisi ya da Eski Türk yazı dili geleneğinin devamı olarak adlandırılabilir. Bunlar gibi Doğu Türkçesinde karşılaştığımız özelliklere ek olarak, sayılarda ikizleşme örnekleri *sekkiz*, *yiddi* sözcükleriyle karşımıza çıkmaktadır. Bazı yöre ağızlarında (Urfa, Kars, Diyarbakır) "y" ünsüzü kelime başında genellikle düşmektedir¹⁸, eserde *yigit* > *igit* değişiminin görülmesi ve Diyarbakır ağızında rastlanılan *kav-* (*kovmak*) kelimesinin kullanımı şairin Bitlisli olmasının tesiri olarak gösterilebilir. *Mağlup*, *yenilmiş*, *perişan* anlamına gelen *sungun* kelimesinin, Köktürkçede birleşik olan n{ny} sesinin Uygurcada ikiye ayrılması sebebiyle *şinguy* ve *şingun* şeklinde iki türlü kullanımı görülmektedir; *şinguy* şekli, incelediğimiz İsrail Millî Kütüphanesi nüshasına özgüdür ve sözlüklerde¹⁹ bu hâli ile karşılaşılmamıştır.

Sonuç olarak, Şükrî-i Bitlisî Selim-nâmesi'nin çalışmamıza konu olan İsrail Millî Kütüphanesi nüshası, söz varlığı ile gayet orijinal ve dili bakımından zengin bir yazma eserdir.

Hakem Değerlendirmesi/Peer-review	Dış bağımsız / Externally peer-reviewed.
Yazar Katkı Oranı/Author Contribution Rate	%100
Finansal Destek ve Teşekkür/Grant Support and Acknowledgement	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The author declared that this study has received no financial support.
Çıkar Çatışması/Conflict of Interest	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir. / The author have no conflict of interest to declare.

¹⁸ Veysi Sevinçli, "Y' Ünsüzü ve İşlevleri", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C 1, Van 2017, s. 2.

¹⁹ Cem Dilçin, *Yeni Tarama Sözlüğü*, Ankara 2013; Kaşgarlı Mahmud, *Divânü Lugâti't-Türk*, (Ahmet B. Ercilasun-Ziyat Akkoyunlu), TDK Yayınları, Ankara 2014; *Türkiye'de Halk Ağzından DERLEME SÖZLÜĞÜ*, TDK Yayınları, Sayı 211, Ankara 1993; Suat Ünlü, *Çağatay Türkçesi Sözlüğü*, Eğitim Yayınevi, Konya 2013; M. Tyulemissov, *Türkçe-Uygurca Sözlük*, Almatı 2021.

KAYNAKLAR

- AKÖZ, Alaattin-DEMİREĞEN, Ahmet Kerim, *Muhyî'nin Selim-nâmesi*, Konya 2020.
- AKÖZ, Alaattin-YAVUZ, Orhan, *Târîh-i Feth-i Mısır (Şîrî'nin Şâhâne-nâmesi)*, Konya 2019.
- ARGUNŞAH, Mustafa, *Şükrî-i Bitlisî Selîm-nâme*, Kayseri 1997.
- DİLÇİN, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, Ankara 2013.
- DOĞAN AVERBEK, Güler, *Bitlisli Şükrî Dîvânı*, İstanbul 2020.
- Kaşgarlı Mahmud, *Dîvânü Lugâti't-Türk*, (Ahmet B. Ercilasun-Ziyat Akkoyunlu), TDK Yayınları, Ankara 2014.
- KAVAKLIYAZI, Ahmet-KÜÇÜKBALLI, Fatih Numan, *Gönlün Halleri İbrahim Gülşenî'nin Makâmât-ı İlâhîsi*, Palet Yayınları, Konya 2021
- ÖZCAN, Abdülkadir, "Şükrî-yi Bitlisî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C 39, İstanbul 2010, s. 254-255.
- Şemseddin Sâmi, *Kamûs-ı Türkî*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2016.
- Türkiye'de Halk Ağzından DERLEME SÖZLÜĞÜ*, TDK Yayınları, Sayı 211, Ankara 1993.
- TYULEMİSSOV, M., *Türkçe-Uygurca Sözlük*, Almatı 2021.
- UĞUR, Ahmet, "Selimnâme", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C 36, İstanbul 2009, s. 440-441.
- ÜNLÜ, Suat, *Çağatay Türkçesi Sözlüğü*, Eğitim Yayınevi, Konya 2013.
- YAVUZ, Orhan, *Kansu Gavri'nin Türkçe Dîvânı*, S.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Konya 2002.
- _____, *Tezkiretü'l-Evliyâ*, Kültür Bakanlığı, Ankara 1988.
- _____-GÜLMEZ, Mevlüt, *Manzum İlk Ashâb-ı Kehf Kıssası*, Palet Yayınları, Konya 2015.